

Istota państwa w koncepcjach starożytnych

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Film 1](#)
- [Film 2](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Istota państwa w koncepcjach starożytnych

Źródło: domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Inne spojrzenie**”.

Filozofów starożytnych pasjonowała polityka. Nie była ona dla nich związana jedynie z działaniami zorientowanymi na zdobywanie i sprawowanie władzy. Traktowali ją jako całokształt działań wspólnotowych, zaś głównym celem, jaki według nich jej przyświecał, było wychowanie dobrego obywatela. Ogromną rolę w filozofii politycznej Sokratesa, Platona czy Arystotelesa odgrywały więc cnoty – doskonałości, jakimi powinien dysponować człowiek. Państwo miało – w ich przekonaniu – wydobyć z obywatela to, co najlepsze.

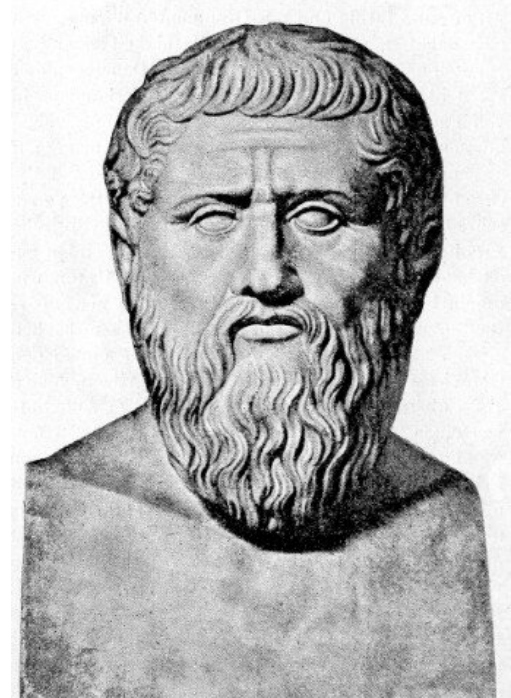
Twoje cele

- Scharakteryzujesz poglądy Platona i Arystotelesa na temat państwa.
- Przeanalizujesz starożytne klasyfikacje ustrojów politycznych.
- Wyjaśnisz, jak starożytni filozofowie rozumieli politykę.

Przeczytaj

Koncepcja Platona

Jako pierwszego myśliciela podejmującego kwestię istoty państwa oraz zasad jego powstania (w kontekście historycznym) wskazuje się Platona. Nakreślona w *Państwie* utopia idealnego społeczeństwa (nazywanego państwem) przyjmuje, że wspólnota ta ma solidniejsze podstawy istnienia aniżeli umowa między jednostkami, a cele znacznie ważniejsze niż zapewnianie jednostkom szczęścia. Państwo istnieje po to, aby harmonizować działania obywateli i namową lub przymusem nakłaniać ich do pracy w imię dobra (pożytku) wspólnego. W analizie historycznej Platon zwraca uwagę na związek istniejący między różnicowaniem się ludzkich potrzeb i podziałem pracy, a powstawaniem społeczeństwa. W *Prawach* ukazuje przemiany historyczne jako rezultat długotrwałych zmian w sposobie życia ludów, zwłaszcza migracji i zmiany sposobów zdobywania środków utrzymania (przejście od pasterstwa do rolnictwa). Zmiany trybu życia ludzi powodują przechodzenie od łączenia się plemion czy powstania monarchii do nowych form organizacji władzy. W swojej filozofii Platon wskazywał, że każdy nowy model gospodarczy społeczeństwa przyczynia się do nowego podziału pracy i powstania nowych form organizacji systemu.

Platon

Źródło: domena publiczna.

Zależności między położeniem geograficznym a społeczeństwem

Platon zwracał również uwagę na zależności między położeniem geograficznym społeczeństwa a jego wewnętrzną organizacją. Zróżnicowanie społeczne ujmował dwójako: jako zagrożenie dla stabilności społeczeństwa będącego swego rodzaju całością, a zarazem niezbędny sposób jego organizacji (postulował wydzielenie stanów lub kast: niewolników, ludu i wojowników). Zróżnicowanie społeczne było bowiem dla niego czynnikiem powodującym indywidualizację interesów (każda kasta ma zatem swoje odmienne interesy), która zagrażała interesowi ogółu. Z drugiej strony uznawał, że istnieje związek między typem aktywności państwa a koniecznością zróżnicowania społecznego. Na przykład: nie można prowadzić wojen bez ludzi do tego przygotowanych, musi więc powstać wyodrębniona kasta żołnierska. W filozofii Platona obecne są jednak elementy [socjologii](#)

politycznej wskazujące na związek między charakterem społeczeństwa a sposobem sprawowania władzy, oraz ujęcie państwa jako zbiorowości o interesach szerszych niż interes pojedynczego obywatela.

Platon twierdził, że ustroje polityczne ulegają stopniowej degeneracji. Wymieniał następujące: ustrój arystokratyczny, **timokrację**, oligarchię, demokrację i dyktaturę.

Arystoteles z kolei przekonywał, że każdy „czysty” ustrój polityczny ma swoją zdegenerowaną wersję:

- rządy jednostki: monarchia – tyrania;
- rządy mniejszości: arystokracja – oligarchia;
- rządy większości: **politeja** – demokracja.

Koncepcja Arystotelesa

Arystoteles zastosował metodę **empiryczną**: obserwację i **indukcję**. W *Polityce* wychodzi od analizy powstania i funkcji państwa. Wywodzi je z wcześniejszych związków społecznych: związku płci koniecznego dla istnienia gatunku i związku między panem a niewolnikiem. Na tych podstawowych związkach opiera się dom, czyli rodzina, z kolei na rodzinach opierają się wspólnoty gminne, a na nich państwo. Państwo zawdzięcza swe istnienie ludziom, zarazem jednak zapewnia pełny rozkwit osoby ludzkiej, gdyż ze swej natury człowiek jest istotą społeczną. Arystoteles wysunął wniosek, iż społeczeństwo jest wcześniejsze od jednostki, jednostka żyje po to, aby tworzyć państwa. W ten sposób stworzył filozofię zakładającą, że państwo (czy społeczeństwo) jest tworem bardziej naturalnym niż jednostka.

Arystoteles

Źródło: Eric Gaba, licencja: CC BY-SA 2.5.

Teoria społeczeństwa

U Arystotelesa znajdujemy także **organicystyczną teorię społeczeństwa**, wedle której państwo postrzegane jest jako wyspecjalizowane części pozostające we wzajemnych komplementarnych zależnościach. Owe części społeczne wyznaczone były według funkcji,

jakie są realizowane na rzecz społeczeństwa (wyróżniano: rolników, rękodzielników, kupców, kapłanów, ludzi zamożnych, urzędników państwowych i sędziów), oraz według kryterium zamożności (biedni, bogaci i klasa średnia). W filozofii Arystotelesa szczególną rolę odgrywa teoria demokracji. Opisując formy sprawowania władzy przez lud, stworzył on podwaliny doktryny opartej na współuczestnictwie obywateli w sprawowaniu władzy. Koncepcja ta zakłada, iż demokracja może wtedy dobrze funkcjonować, gdy opiera się na sile klasy średniej; w przypadku świata greckiego na średniozamożnych ludziach wolnych.

Władza uniezależnia się od zadań religijnych i staje się przede wszystkim narzędziem obrony świeckich interesów grupowych, dynastycznych lub – coraz częściej – narodowych. W tym ujęciu polityka staje się „ludzką sztuką” skutecznego zdobywania, utrwalania i rozszerzania władzy.

Słownik

empiryzm

poznawanie rzeczywistości poprzez badanie zjawisk za pomocą zmysłów

indukcja

rozumowanie polegające na tworzeniu uogólnień z obserwacji jednostkowych przypadków

państwo

jest to forma organizacji społeczeństwa, która ma monopol na stanowienie i wykonywanie prawa na określonym terytorium; posiada zdolność do nawiązywania i utrzymywania stosunków dyplomatycznych z innymi państwami

socjologia polityczna

dział socjologii zajmujący się podmiotami politycznymi (takimi jak partie, ruchy społeczne czy grupy interesów) oraz relacjami między nimi

społeczeństwo

duża zbiorowość społeczna, zamieszkująca dane terytorium, posiadająca wspólną kulturę i tożsamość oraz sieć wzajemnych stosunków społecznych

timokracja

u Platona – rządy ludzi kierujących się honorem

politeja

według Arystotelesa najlepsza forma ustroju politycznego, w którym lud rządzi ku ogólnemu pożytkowi

utopia

wyobrażony projekt idealnej rzeczywistości, najczęściej politycznej, budowany zazwyczaj w opozycji wobec aktualnej sytuacji

Film 1

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem. Sprawdź, jakie społeczne projekty ze współczesnego świata wiązane są przez ich krytyków ze zjawiskiem *hybris*.

Polecenie 2

Zastanów się, jakie współczesne instytucje pełnią funkcje, które w starożytnej Grecji realizowane były przez polis.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/Dgp9fFY8T>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Platońska koncepcja państwa*.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, dlaczego Platon uważał, że w państwie powinni rządzić filozofowie.

Ćwiczenie 2

Podaj dwa argumenty, jakimi posługiwał się Platon, krytykując demokrację.

Film 2

Polecenie 1

Sprawdź, czym jest teleologia i jaką rolę odgrywała w teoriach etycznych.

Polecenie 2

Poszukaj informacji na temat różnic w postrzeganiu państwa u Platona i Arystotelesa.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DsjBNVvkr>

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Człowiek w państwie według Arystotelesa*.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dopasuj twierdzenia do odpowiednich filozofów.

Arystoteles

Zróżnicowanie społeczne to zagrożenie dla stabilności społeczeństwa jako całości, a zarazem niezbędny sposób organizacji społeczeństwa.

Platon

Demokracja funkcjonuje prawidłowo, gdy opiera się na sile klasy średniej.

Każdy nowy model gospodarczy społeczeństwa przyczynia się do nowego podziału pracy i powstania nowych form organizacji systemu.

Społeczeństwo (państwo) ma solidniejsze podstawy istnienia aniżeli umowa między jednostkami, a cele znacznie ważniejsze niż zapewnianie jednostkom szczęścia.

Państwo to wyspecjalizowane części pozostające we wzajemnych komplementarnych zależnościach.

Państwo (społeczeństwo) jest tworem bardziej naturalnym niż jednostka.

Ćwiczenie 2

Zaznacz, które stwierdzenia są prawdziwe, a które fałszywe.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Renesansowa myśl polityczna skupiała się wokół problemów opisu i uzasadnienia istnienia państwa.	☐	☐
Platon uznawany jest za pierwszego myśliciela podejmującego kwestie istoty państwa i jego powstawania.	☐	☐
Twórcą rozprawy „Polityka” jest Arystoteles.	☐	☐

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, dlaczego zdaniem Arystotelesa życie poświęcone aktywności politycznej należało do najbardziej wartościowych sposobów życia człowieka.

Ćwiczenie 4

Napisz, jak Arystoteles postrzegał naturę.

Dla nauczyciela

Autor: Krzysztof Kowaluk

Przedmiot: Wiedza o społeczeństwie

Temat: Istota państwa w koncepcjach starożytnych

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

V. Państwo, myśl polityczna i demokratyzacja.

Uczeń:

2) charakteryzuje atrybuty państwa jako organizacji politycznej (terytorialność, przymusowość, suwerenność zewnętrzną i wewnętrzną); przedstawia cechy władzy państwowej;

5) przedstawia różne rozumienia pojęcia polityki; analizuje, na wybranych przykładach, zjawiska konfliktu i kompromisu politycznego.

Kształowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- charakteryzuje rozumienie polityki w starożytnej Grecji;
- wyjaśnia pogląd na państwo Platona i Arystotelesa;
- analizuje starożytne klasyfikacje ustrojów politycznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- lekcja odwrócona.

Metody i techniki nauczania:

- burza mózgów;
- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Nauczyciel wyjaśnia znaczenie starożytnej myśli politycznej dla rozwoju poglądów na temat państwa. Przywołuje najważniejsze jej wątki oraz zwraca uwagę na nawiązania do koncepcji starożytnych w epoce odrodzenia i oświecenia.
2. Nauczyciel przedstawia cel i przedmiot zajęć.

Faza realizacyjna

1. Odbywa się debata filozofów starożytnych na temat: „Jakie są cechy dobrego państwa?”. Pięcioro uczniów zapoznaje się w domu z myślą polityczną myślicieli, w których role będzie się wcielać podczas zajęć. Każdy z nich przygotowuje wystąpienie, prezentujące *credo* filozofa. Filozofami są: sofista (np. Protagoras lub Gorgiasz), Platon, Arystoteles, cynik (Antystenes lub Diogenes) oraz stoik (np. Epiktet lub Seneka).
2. Uczniowie odgrywający role pięciu filozofów siadają w kręgu na środku sali, następnie przedstawiają streszczenie myśli politycznej każdego z nich – w formie kilkupunktowej listy cech dobrego państwa. Pozostali uczniowie słuchają wypowiedzi „filozofów”, a także zadają im pytania.
3. Nauczyciel przystępuje do debaty w roli prowadzącego i moderatora. Zadaje „filozofom” szereg pytań, pozwalając im wymieniać uwagi między sobą oraz polemizować. Zwraca uwagę na takie zagadnienia, jak: geneza państwa, najważniejsze cele państwa, pożądany ustrój państwa. Do debaty mogą się włączać pozostali uczniowie. Uczestnicy dyskusji odwołują się zarówno do wydarzeń starożytnych, jak i do współczesnych problemów, które mogą mieć związek z przesłaniem starożytnych filozofów.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel podsumowuje debatę filozofów oraz ocenia wystąpienia jej uczestników.
2. Uczniowie wykonują ćwiczenia 1-2.

Praca domowa:

Uczniowie oglądają pierwszy film oraz wykonują załączone do niego polecenia.

Materiały pomocnicze:

- Platon, *Państwo*, tłum. W. Witwicki, wolnelektury.pl.
- Arystoteles, *Polityka*, Warszawa 2006.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Film może zostać wykorzystany przez uczniów indywidualnie lub podczas zajęć w charakterze podsumowania.